

Zie ook VHG Cahier nummer 6

Mac Gillavry, Theodorus Hendricus Medicus, leraar-*directeur* 's *Rijksveeartsenijschool te Utrecht*, hoogleraar geneeskunde Rijksuniversiteit te Leiden.

(3 juni 1835 te Batavia (Nederlands Indië) – 14 mei 1921 te Den Haag)

Zoon van Hendrik Mac Gillavry (1797-1835), laatstelijk resident van Soerakarta, en Anna Theodora Maurisse (1799-1849), gehuwd te Batavia (Nederlands Indië) op 15 augustus 1819. Zeven kinderen waarvan als jongste Theodorus Hendricus.

Gehuwd te Utrecht op 2 januari 1866 met Caroline van Geelen (1844-1932). Acht kinderen. Daarnaast werden in 1872 zeven verweesde kinderen van een van zijn broers in het gezin opgenomen en grootgebracht.

Opleiding.

Gymnasium te Zwolle; Rijkskweekschool voor Militaire Geneeskunde te Utrecht; Rijksuniversiteit te Utrecht, faculteit Geneeskunde (ingeschreven 7 juni 1856). Hij volgde tevens onderwijs bij de bekende Oostenrijkse natuurkundige en filosoof Ernst Mach (1838-1916). Te Utrecht magna cum laude gepromoveerd tot doctor in de geneeskunde op 25 juni 1858 op het proefschrift getiteld *De oculi accommodationis quantitate* (Over het bereik van de oog-accommodatie). Promotor prof. F.C. Donders. Eveneens te Utrecht op 4 november 1858 op stellingen gepromoveerd tot doctor in de heilkunde.

Loopbaan

Na een assistentschap bij zijn promotor Prof. Donders te Utrecht vertrok hij eind 1858 als Officier van Gezondheid naar Oost-Indië. Als gevolg van verschillende aanvallen van dysenterie in 1863 gerepatriëerd en afgekeurd voor verdere dienst in de tropen.

In 1865 liet hij zich opnieuw inschrijven aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, maar vertrok spoedig daarna naar Wenen om assistent te worden bij de fysioloog Carl Ludwig (1816-1895). Na terugkeer werd hij leraar wiskunde, eerst aan de Industrieschool te Enschede en vervolgens aan de Rijks H.B.S. te Tilburg. Van 1 april 1872 tot 1 oktober 1877 was hij directeur van 's- Rijksveeartsenijschool te Utrecht waar hij les gaf in weefselleer, fysiologie en praktische microscopie.

Van 19 september 1877 tot 25 mei 1905 hoogleraar in de Faculteit der Geneeskunde van de Rijksuniversiteit te Leiden; in 1897/1898 was hij Rector Magnificus.

Lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen van 4 mei 1875 tot zijn overlijden.

Verdiensten

Mac Gillavry is door tijdgenoten en latere beoordelaars zeer geprezen om de manier waarop hij het directeurschap van 's Rijksveeartsenijschool heeft uitgeoefend. Behalve dat hij uitstekend onderwijs gaf (volgens Poels in zijn inaugurale rede van 1911 glashelder en hoogwetenschappelijk) en de aanstaande veeartsen leerde met de microscoop om te gaan, voerde hij vele vernieuwingen door op allerlei gebied. Het onderwijs werd verbeterd, nieuwe gebouwen – waaronder het grote stalgebouw met klinieken (1875/1876) en het woon- en onderwijsgebouw (1877) – werden opgericht, het aantal leraren werd uitgebreid en de arbeidsvoorwaarden werden verbeterd doordat een overlegstructuur met de leraren tot stand kwam en ook de verhoudingen tussen leraren en leerlingen werden beter gereguleerd. Een en ander was mede mogelijk door de gunstige situatie van 's rijks schatkist.

Onder zijn leiding werd aan de regering advies uitgebracht voor de totstandkoming van de Wet tot regeling van de uitoefening der veeartsenijkunde (1874) en de Wet tot regeling van het onderwijs in de veeartsenijkunde en ter verkrijging van het diploma van veearts (1874).

In 1877 werd hij aan de Rijksuniversiteit van Leiden benoemd als hoogleraar in de geneeskunde. De Medische Faculteit telde toen acht leerstoelen. Zijn onderwijsopdracht was: de algemene ziektekunde, de ziektekundige ontleedkunde en de gezondheidsleer, inbegrepen de bacteriologie; in 1888 werd hij ontheven van het onderwijs in de ziektekundige ontleedkunde en belast met het onderwijs van de geneeskundige politie. Met groot doorzettingsvermogen bracht hij in 1885 een nieuw onderkomen voor ziektekundige ontleedkunde, bacteriologie en hygiëne tot stand, het 'Boerhave-laboratorium'. Ook in Leiden bestond grote waardering voor zijn manier van onderwijs geven.

Eerbewijzen

Door koning Willem III is hem in 1875 - tijdens het directeurschap van de 's Rijksveeartsenij-school - de persoonlijke titel van hoogleraar verleend.

Hij werd benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en Ridder in de Zweedse Orde van de Poolster.

Publicaties

Dissertatio physiologico-medica inauguralis, continens disquisitiones de oculi accommodationis quantitate. Proefschrift. Utrecht, 1858;

Quaestiones argumenti chirurgici (Stellingen ter verkrijging van het doctoraat in de heilkunde). Utrecht, 1858;

Parc Vaccinogène. Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt, 5, p 197 [=Beschuttende enting tegen schaapspokken? Verzoek om stof van ware schaapspokken] en 247, 1874;

De bepaling der fokaal afstanden van samengestelde optische stelsels. Maandblad voor Natuurwetenschappen, 5, 1875;

De snijtanden van *Mus decumanus*. Proeve eener ontwikkelingsgeschiedenis van het tandglazuur. Verslagen en mededelingen der Kon. Acad. van Wetensch. Afd. natuurkunde, 2de reeks, 9, p. 51-74, 1875;

Kunstmatige digestie van cellulose. Verslagen en mededelingen der Kon. Acad. van Wetensch. Afd. natuurkunde, 2de reeks, 9, p.380-386, 1876;

De invloed van bronchiaalkramp op de ademhaling. Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde, I, 629, 1876;

De wetenschappelijke beoefening der ziektekunde. Inaugurale reden, Leiden 1877.

Microscopisch onderzoek van leukaemisch menschenbloed. Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde, I, 1, 1879;

(Samen met A.W.H. Wirtz) Verslag van eene zending naar Londen aangaande de keuring aldaar van uit Nederland aangevoerd vee. In: Verslag van het Veeartsenijkundig Staatstoezicht 1879.

(Samen met A.W.H. Wirtz) Uitvoerkeuring van vee. Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt, 11, 212, 1880;

Iets over en naar aanleiding van sympatische ophthalmie. Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde, I, 753, 1881;

Over het vermogen van plaatsbewegingen der kiemen van de tuberculosis. Verslag van zittingen der Kon. Acad. van Wetensch., p 162, 1894/95;

Verslag van de lotgevallen der Universiteit in het afgelopen jaar. Jaarboek der Rijks-Universiteit te Leiden 1897-1898, p 27-47, 1898;

De continuïteit van het doode en het levende. Rectorale oratie. Jaarboek der Rijks-Universiteit te Leiden 1897-1898, Bijlagen, p 1-25,1898;

Nieratrofie en Harthypertrophie. In: Feestbundel van natuur- en geneeskundige onderzoekingen, ter gelegenheid van den 70sten verjaardag van Franciscus Cornelis Donders. Amsterdam 1888, p 219-330;

(Samen met W. Nolen en C.H.B. Boot) Rapport der commissie benoemd in de vergadering van den Geneeskundigen Raad van Zuid-Holland van 16 December 1895 [ten einde rapport uit te brengen over het ontwerp van wet ter voorkoming van de uitbreiding van besmettelijke ziekten]. Leiden: Udo, 1896.

Afscheidswoord aan zijne leerlingen bij het nederleggen van zijn ambt. Leiden 1905.

Verslag van de commissie in zake de ventilatie van de bovenzalen van het Rijks Museum te Amsterdam. Verslagen van de gewone vergadering der Wis- en natuurkundige afdeeling van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen van 26 April 1907.

Biografieën; necrologien

N. Ph. Tendeloo. In memoriam Theodorus Hendrik Mac Gillavry. Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde, 65, 2776-2778, 1921;

M.C. Dekhuijzen. Aan de nagedachtenis van Theodorus Hendrik Mac Gillavry, oud-hoogleraar-directeur van 's Rijks Veeartsenijschool. Tijdschrift voor Diergeneeskunde, 48, 377-379, 1921;

F.A.F.C. Went. Overlijdensbericht [Th. MacGillavry]. Verslag zittingen der Kon. Acad. van Wetensch., 30, 60-61, 1921;

L. de Blicck, 'De Rijks-Veeartsenijschool van 1851 tot 1874'. In: Een eeuw Veeartsenijkundig onderwijs. Utrecht, 1921. p. 88-92;.

N. Ph. Tendeloo. Prof. Dr. Th. H. Mac Gillavry. Almanak van het Leidsch Studentencorps voor 1922, 108, 186-188, 1922;

H.A. Vermeulen. In memoriam Dr. Theodorus Hendrik Mac Gillavry. Veterinaire Studenten-Almanak voor het jaar 1922, 36, 7-9, 1922;

J. Wester. De Veeartsenijschool onder het directoraat Mac Gillavry. In: Geschiedenis der Veeartsenijkunde. Utrecht, 1939. p. 197-208;

C. Offringa. Van Gildestein naar Uithof. Dl. 1. Utrecht, 1971. p 120-157.

E.J. Mac Gillavry. Van Dunmaglass tot Djati Roenggo – De genealogie Mac Gillavry. Deel 1. 's-Gravenhage, s.n., 1981. p. 141-145.

Iconografie

- Portret, geschilderd door Pieter Josselin de Jong. Aanwezig in het Pathologische-Anatomisch Laboratorium te Leiden. Afgebeeld in: Icones Leidenses, p 278, 1973 ;
- Tekening van Jan P. Veth gemaakt voor de Leidsche Studenten-Almanak; overgenomen in Veterinaire Studenten-Almanak voor het jaar 1922 en in Van Gildestein naar Uithof, deel 1, p 120, 1971;
- Foto in: Een eeuw Veeartsenijkundig onderwijs. Onder redactie van H.M. Kroon e.a. Utrecht, 1921. p 92;
- Foto in: Almanak van het Leidsch Studentencorps voor 1922, 108, p 186, 1922.

(F.X.M.M. Cremers)